

Johtaja Jaakko Eskola
Johtava lainsäädäntöasiantuntija Kaj von Hertzen

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Asia: HE 88/2022 vp laeiksi valtionavustuslain ja valtiokonttorista annetun lain muuttamisesta

Lausunto hallituksen esityksestä HE 88/2022 vp laeiksi valtionavustuslain ja valtiokonttorista annetun lain muuttamisesta

Hallintovaliokunta on pyytänyt valtiontalouden tarkastusvirastolta, jäljempänä tarkastusvirasto, kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä HE 88/2022 vp laeiksi valtionavustuslain ja valtiokonttorista annetun lain muuttamisesta, jäljempänä hallituksen esitys, valiokunnan kokousta 16.9.2022 varten. Tarkastusvirasto kiittää tilaisuudesta lausua hallituksen esityksestä ja esittää lausuntonaan seuraavaa:

1. Hallituksen esityksen keskeisistä tavoitteista

Hallituksen esityksessä ehdotetaan luotavaksi valtionavustustoiminnan tietovaranto ja siihen liittyviä palveluita. Valtionavustuslakiin lisättäisiin uusi 6 a luku, jossa säädettäisiin tietovarannosta, siihen liittyvistä palveluista ja siitä eri tahoille syntyvistä velvoitteista. Tietovarannon ylläpitäjänä toimisi valtiokonttori. Tästä johtuen valtiokonttorista annettua lakia ehdotetaan myös muutettavaksi lisäämällä siihen lainkohdat valtiokonttorin uusista tehtävistä ja niiden toteuttamista varten sille annettavista uusista oikeuksista. Hallituksen esitykseen sisältyy vielä luonnos valtioneuvoston asetukseksi valtionavustustoiminnan tietovarantoon tallennettavista vähimmäistiedoista sekä valtionavustustietojen julkaisemisen ja käytön palvelussa julkaistavista tiedoista.

Hallituksen esityksen perusteluissa mainitaan hyvin laaja joukko tavoitteita, joita sen katsotaan edistävän. Esityksen mukaan tavoitteena on edistää hyvää ja avointa hallintoa sekä valtionavustustoiminnassa syntyvän tiedon saatavuutta ja käyttöä, avustuspäätösten avoimuutta ja oikeudenmukaisuutta, valtionavustusten tarkoituksenmukaista kohdentamista sekä vähentää avustusten päällekkäisyyttä. Yleisenä tavoitteena on edelleen lisätä valtionavustustoiminnan tehokkuutta ja läpinäkyvyyttä, yhdenmukaistaa valtionavustuskäytäntöjä, vahvistaa toiminnan strategista ohjausta ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta sekä tukea valtionavustusten aseman selkeyttämistä politiikkaohjauksen välineenä.

Tarkemmin hallituksen esityksen tavoitteina on mainittu muun muassa valtionavustustoiminnan vaikutusten arvioinnin kehittäminen rakentamalla niin sanottu vaikutusketju uuteen digitalisoituun valtionavustusprosessiin. Tämä hyödyttäisi valtionapuviranomaisia avustusten vaikutusten arvioinnissa ja tavoitteiden asetannassa. Tavoitteena on myös mahdollistaa valtionavustuksia koskevassa päätöksenteossa nykyaikaisen data-analytiikan keinojen ja tekoälyn käyttö, sekä vähentää avustusprosessiin sitoutuvan hallintotyön määrää ja avustuksen hakijoiden hallinnollista taakkaa. Ehdotuksilla tavoitellaan tehokkuushyötyjä mahdollistamalla valtionavustushankkeiden toteuttaminen aiempaa laajempina kokonaisuuksina sekä valtionavustushakemusten määrän pieneminen tätä kautta.

Päätöksentekijöiden arvioidaan saavan ehdotettujen uudistusten myötä nykyistä paremman kokonaiskuvan valtionavustustoiminnasta ja kykenevän sen avulla tekemään päätöksiä ja strategista suunnittelua aiempaa paremmin. Hakijoiden toivotaan näkevän nykyistä paremmin avoinna olevat valtionavustushaut ja pystyvän valitsemaan heille sopivimmat vaihtoehdot. Osapuolten välisen yhteistyön odote-

taan lisääntyvän ja hankkeiden laadun paranevan. Valtionavustusten myöntämisestä ja hakemisesta tulee aiempaa sujuvampaa samalla kun hallinnollinen taakka vähenee. Avustusten arvioidaan kohdistuvan entistä paremmin ja päällekkäisten avustusten sekä väärinkäytösten havaitseminen helpottuu. Avustusten hakijoiden ja saajien yhdenvertaisuus ja tasapuolinen kohtelu sekä oikeusturva paranevat samalla kun valtionapuviranomaisten menettelyt yhdenmukaistuisivat. Valtionavustuksia koskevien tietojen avaaminen tietovarannon kautta lisäisi kansalaisten mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa julkisten varojen käytön valvontaan.

Tarkastusvirasto pitää monia ehdotuksen tavoitteista kannatettavina. Ehdotuksen toteutuessa sen tuloksena syntyy tietokanta, joka toteuttaa parhaiten avoimuuteen ja läpinäkyvyyteen liittyviä tavoitteita. Se tekee valtionavustusten myöntökäytännöstä aiempaa avoimempaa mahdollistaessaan valtionavustuksiin liittyvän tiedon saatavuuden aikaisempaa laajemmin ja kokonaisvaltaisemmin niin viranomaisille, medialle kuin suurelle yleisöllekin. Se mahdollistaa myös niin median kuin suuren yleisönkin osallistumisen valtionavustusten käytön valvontaan aikaisempaa helpommin ja lisää samaan toimintaan mahdollisesti kohdistuvien päällekkäisten avustusten ilmi tulon todennäköisyyttä.

Samaan aikaan kuitenkin monet muut hallituksen esityksessä mainituista tavoitteista eivät näyttäisi toteutuvan yhtä konkreettisesti ehdotukseen nyt sisältyvissä pykäläehdotuksissa. Niiden toteutuminen edellyttäisi tietovarannon sisällön monipuolista ja järjestelmällistä hyödyntämistä muun muassa valtionavustusten myöntökäytännössä, mistä ei nyt säädetä tarkemmin. Näiden tavoitteiden toteutuminen jää riippumaan ensivaiheessa tietovarannon hyödyntäjien aktiivisuudesta sekä lainsäädännön mahdollisesta täydentymisestä myöhemmin, mikä on mahdollisesti ollut hallituksen esityksen valmistelijoiden ajatuksena.

2. Eräitä yksityiskohtaisia huomioita ehdotuksesta laiksi valtionavustuslain muuttamisesta

Lausunnon lopuksi tarkastusvirasto esittää kaksi huomiota eräistä yksittäisistä pykäläehdotuksista luonnoksesta laiksi valtionavustuslain muuttamiseksi.

Ehdotetun 32 d §:n 2 momentissa on seuraava lause: ”Palvelussa ei kuitenkaan julkaista tietoja luonnollisille henkilöille myönnettäviin valtionavustuksiin liittyvistä yksittäisistä hakemuksista eikä myönnettyistä valtionavustuksista, joiden suuruus on alle 1000 euroa.” Muotoilu jättää epäselväksi sen, viittaako lauseen lopussa oleva alle tuhannen euron suuruutta koskeva kriteeri vain sen edellä mainittuihin myönnettyihin valtionavustuksiin vai koskeeko se myös edellä mainittuja luonnollisille henkilöille myönnettäviin avustuksiin liittyviä hakemuksia. Pykäläluonnoksen muotoilua tulisi selkiyttää tältä osin.

Ehdotetun 32 e §:n 1 momentissa asetetaan velvollisuus säilyttää valtionavustustoiminnan tietovarantoon tallennettavat myönnettyjä valtionavustuksia koskevat tiedot ja asiakirjat kymmenen vuotta valtionavustuksen viimeisen erän maksamisesta. Lisäksi siinä säädetään, että valtionapuviranomainen ja lain nojalla muu valtionavustuksia myöntävä voivat kuitenkin 13 §:n 4 momentissa tarkoitettua valtionavustusta tai erityisistä syistä muutakin valtionavustusta myöntäessään päättää tietojen ja asiakirjojen pidemmästä säilytysajasta. Sanamuoto ”voivat” tarkoittaa, että valtionapuviranomaisella ja lain nojalla muulla valtionavustuksia myöntävällä on oikeus ja mahdollisuus mutta ei velvollisuutta päättää pidemmästä säilytysajasta. Tarkastusviraston näkemyksen mukaan olisi kuitenkin selkeintä ja varminta niin asiaomaisten oikeuksien ja velvollisuuksien kuin valvonnankin kannalta, että pidemmästä säilytysajasta olisi aina velvollisuus päättää, jos valtionavustuspäätöksessä on asetettu 13 §:n 4 momentin mukainen 10 vuotta pidempi omaisuuden käyttöaikaa koskeva velvoite.

Lisätietoja antavat:

Johtaja Jaakko Eskola, jaakko.eskola@vtv.fi, 040 731 5403

Johtava lainsäädäntöasiantuntija Kaj von Hertzen, kaj.vonhertzen@vtv.fi, 050 502 1062